

**МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ, МОЛОДІ ТА СПОРТУ УКРАЇНИ
ЖИТОМИРСЬКИЙ ДЕРЖАВНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ІМЕНІ ІВАНА ФРАНКА**

КОРНІЙЧУК Юрій Григорович

УДК 37.03.6/057.36:355

**ФОРМУВАННЯ ГОТОВНОСТІ МАЙБУТНІХ ОФІЦЕРІВ
ДО ОРГАНІЗАЦІЇ ВИХОВНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ
З ВІЙСЬКОВОСЛУЖБОВЦЯМИ СТРОКОВОЇ СЛУЖБИ**

13.00.04 – теорія і методика професійної освіти

**Автореферат
дисертації на здобуття наукового ступеня
кандидата педагогічних наук**

Житомир–2011

Дисертацією є рукопис

Робота виконана в Житомирському державному університеті імені Івана Франка Міністерства освіти і науки, молоді та спорту України.

Науковий керівник: кандидат педагогічних наук, професор
Вітвицька Світлана Сергіївна,
Житомирський державний університет
імені Івана Франка,
професор кафедри педагогіки.

Офіційні опоненти: доктор педагогічних наук, професор
Маслов Валерій Сергійович,
Національний університет оборони України,
професор кафедри психології та педагогіки;
кандидат педагогічних наук, доцент
Безносьок Олександр Олексійович,
Військовий інститут Київського
Національного університету
імені Тараса Шевченка, професор кафедри
військово-гуманітарних дисциплін.

Захист відбудеться 21 червня о 14.00 годині на засіданні спеціалізованої вченої ради Д 14.053.01 в Житомирському державному університеті імені Івана Франка за адресою: 10008, м. Житомир, вул. Велика Бердичівська, 40, 2-й поверх, конференц-зал.

З дисертацією можна ознайомитися в бібліотеці Житомирського державного університету імені Івана Франка (10008, м. Житомир, вул. Велика Бердичівська, 40).

Автореферат розісланий 20 травня 2011 р.

Вчений секретар
спеціалізованої вченої ради

С.Л. Яценко

ЗАГАЛЬНА ХАРАКТЕРИСТИКА РОБОТИ

Актуальність дослідження. Реформування вищої освіти, що відбувається в контексті цивілізаційних змін, передбачає широке впровадження нових освітніх технологій, які ґрунтуються на засадах національних та загальнолюдських виховних цінностей, що визначаються значним зростанням можливостей і потреб особистісного розвитку людини. За таких умов виникає необхідність формування готовності майбутніх офіцерів до виконання всього комплексу професійних обов'язків, серед яких – виховання військовослужбовців строкової служби. Про значущість виховної діяльності, основна мета якої полягає у цілеспрямованій, послідовній та ефективній роботі щодо формування у військовослужбовців високих професійних якостей, необхідних для надійного захисту інтересів Батьківщини, йдеться в Концепції воєнної доктрини України (2004), Законі України „Про Збройні Сили України” (1991), Державній національній програмі „Освіта: Україна ХХІ століття” (1993), Національній доктрині розвитку освіти України у ХХІ столітті (2002), Концепції громадянського виховання особистості в умовах розвитку української державності (2000).

Актуальність теоретичних і практичних аспектів формування готовності майбутніх офіцерів до виховної діяльності з військовослужбовцями строкової служби зумовлена також демократизацією армійського життя і потребою подолання авторитаризму в Збройних Силах, що призводить до зростання рівня девіантності поведінки військовослужбовців, стрімкого падіння престижу військової служби. Зазначене вище спричинює низький рівень виховної роботи з особовим складом, яку здійснює відповідна категорія офіцерів і прапорщиків.

На основі аналізу специфіки навчально-виховного процесу у вищих військових навчальних закладах виявлено недостатній рівень підготовки майбутніх офіцерів до розв'язання виховних завдань у військово-професійній діяльності. Ці процеси зумовлені наявністю низки суперечностей між: вимогами сучасної військово-політичної ситуації й особливостями виховної роботи у Збройних Силах української держави та нестачею відповідного кадрового забезпечення у військових колективах; об'єктивною необхідністю проведення виховних заходів з військовослужбовцями строкової служби і змістом професійної підготовки майбутніх офіцерів до здійснення виховної діяльності; об'єктивним зростанням значення педагогічних знань як теоретичної основи виховного процесу і недостатньою орієнтацією його змісту і форм у ВВНЗ на формування готовності майбутніх офіцерів до виховної діяльності з військовослужбовцями строкової служби.

Основні положення професійної підготовки майбутніх фахівців до виховної роботи

представлено у наукових працях В.П. Андрущенко, І.Д. Бега, О.А. Дубасенюк, І.А. Зязюна, С.Г. Карпенчука, М.П. Лещенко; педагогіки вищої школи – П.М. Воловика, С.С. Вітвицької, Н.Г. Ничкало, С.О. Сисоєвої та ін.

Проблеми формування готовності у професійній підготовці спеціалістів знайшли своє відображення у наукових працях Ю.К. Бабанського, В.П. Беспалька, Т.В. Габая, П.Я. Гальперіна, Б.С. Гершунського, Б.М. Кедрова, Н.В. Кузьміної, Н.О. Селезньової, Н.Ф. Тализіної та ін. Професійна підготовка військових фахівців висвітлена у наукових доробках А.А. Андрєєва, А.В. Барабанщикова, В.І. Вдов'юка, А.В. Галімова, В.Н. Герасимова, В.П. Давидова та ін.

Деякі аспекти організації виховного процесу у військових підрозділах розкриті у працях О.В. Бикової, Н.Є. Мойсеюк, О.Г. Мороза, І.П. Підласого, В.О. Сластьоніна, В.В. Ягупова та ін.

Проте здобутки сучасної теорії і практики виховного процесу часто залишаються поза увагою педагогічних колективів вищих військових навчальних закладів, що свідчить про значні недоліки в системі формування готовності майбутніх офіцерів до виховної діяльності з військовослужбовцями строкової служби, а також про необхідність розробки відповідного теоретичного й науково-методичного забезпечення цього процесу.

Разом з цим теоретико-методологічні й методичні засади формування готовності майбутніх офіцерів до організації виховної діяльності з військовослужбовцями строкової служби не були предметом спеціального наукового дослідження.

Недостатнє висвітлення проблеми та її актуальність зумовила вибір теми дисертаційної роботи: **„Формування готовності майбутніх офіцерів до організації виховної діяльності з військовослужбовцями строкової служби”**.

Зв'язок роботи з науковими програмами, планами, темами. Дисертація виконана відповідно до плану науково-дослідних робіт кафедри педагогіки Житомирського державного університету імені Івана Франка як складова комплексної теми „Професійна підготовка майбутніх фахівців в умовах ступеневої освіти” (державний реєстраційний номер 0110U002274).

Тема дослідження затверджена вченою радою Житомирського державного університету імені Івана Франка (протокол № 12 від 29.06.2007 р.), узгоджена в Раді з координації наукових досліджень у галузі педагогіки і психології в Україні (протокол № 10 від 18.12.2007 р.).

Мета дослідження – теоретично обґрунтувати та експериментально перевірити технологію формування готовності майбутніх офіцерів до організації виховної діяльності з військовослужбовцями строкової служби.

Гіпотеза дослідження полягає в тому, що підвищенню рівня готовності майбутніх офіцерів до організації виховної діяльності з військовослужбовцями строкової служби сприятиме впровадження системи педагогічних умов: побудова навчально-виховного процесу у ВВНЗ з урахуванням вимог Болонського процесу; врахування в процесі військово-професійної підготовки фахівців та формування їх готовності до організації виховної діяльності вимог реформування військової сфери; педагогізація навчально-виховного середовища ВВНЗ та введення змістових змін у процес підготовки майбутніх офіцерів до здійснення виховної діяльності; створення у військовому навчальному закладі виховуючого середовища; формування особистості майбутнього військового фахівця в активній військово-професійній виховній і навчальній діяльності; системний моніторинг результатів процесу формування готовності майбутніх офіцерів до виховної діяльності з військовослужбовцями строкової служби.

Відповідно до мети дослідження поставлено такі **завдання**:

1. Проаналізувати стан дослідженості проблеми формування готовності майбутніх офіцерів до організації виховної діяльності з військовослужбовцями строкової служби у психолого-педагогічній літературі та педагогічній практиці.
2. Визначити структуру, систему критеріїв та показників готовності майбутніх офіцерів до означеного виду діяльності.
3. Теоретично обґрунтувати та експериментально перевірити технологію формування готовності майбутніх офіцерів до організації виховної діяльності з військовослужбовцями строкової служби.
4. Розробити методичні рекомендації до спецкурсу „Основи теорії і методики організації процесу виховання у середовищі військовослужбовців строкової служби”.

Об’єкт дослідження – процес професійної підготовки майбутніх офіцерів.

Предмет дослідження – зміст та технологія формування готовності майбутніх офіцерів до організації виховної діяльності з військовослужбовцями строкової служби.

Методологічну основу дослідження становлять філософські положення про єдність теорії і практики, людину як суб’єкт діяльності, його активність у виховному процесі; загальнотеоретичні й методологічні положення філософії, психології, педагогіки щодо розвитку і всебічного формування особистості; сучасні концепції демократизації та гуманізації освіти і виховання, комплекс взаємопов’язаних фундаментальних наукових підходів до вивчення проблеми, зокрема: системний, особистісно орієнтований, діяльнісний, аксіологічний, культурологічний.

Теоретичну основу дослідження становлять положення філософії освіти, психологічної і педагогічної наук про:

– виховну діяльність як різновид професійної діяльності (О.О. Абдулліна, А.М. Алексюк, М.Т. Громкова, М.М. Єрмоленко, В.О. Міжеріков, Н.В. Кузьміна, Б.М. Наумов, А.С. Роботова, В.А. Семиченко, Л.Д. Столяренко, В.Б. Успенський, О.П. Чернявська та ін.);

– військово-педагогічну діяльність (О.В. Барабанщиков, М.Й. Варій, В.П. Давидов, М.І. Драгомиров, М.І. Дьяченко, Л.О. Кандилович, М.С. Коваль, В.С. Маслов, М.І. Нецадим, В.О. Огнєв, В.В. Ягупов та ін.);

– психологічні основи виховної діяльності (Г.О. Балл, М.Є. Бойков, О.В. Бойко, М.Й. Варій, М.І. Дьяченко, Л.О. Кандилович, О.Г. Ковальов, М.Д. Левітов та ін.);

– зміст, форми і технології професійної підготовки до здійснення виховної діяльності (С.І. Архангельський, Ю.К. Бабанський, О.О. Безносок, С.У. Гончаренко, І.Я. Лернер, А.С. Нісімчук, О.С. Падалко і О.Т. Шпак, І.П. Підласий та ін.);

– готовність до виховної діяльності (О.В. Бикова, С.С. Вітвицька, О.В. Волошенко, О.А. Дубасенюк, І.Ф. Ісаєв, С.О. Кубіцький, О.Г. Мороз, Н.Г. Ничкало, В.А. Семиченко, С.О. Сисоєва, О.І. Міщенко, О.І. Щербаков та ін.);

– педагогічну майстерність (І.А. Зязюн, Н.В. Кузьміна, В.О. Сластьонін, В.В. Ягупов та ін.).

Дослідно-експериментальна база та етапи дослідження. Дослідження проводилося на базі таких військових навчальних закладів: Житомирський військовий інститут імені С.П. Корольова Національного авіаційного університету, Харківський університет повітряних сил, Національна академія (нині університет) оборони України. Загальна кількість учасників експерименту склала 387 осіб, з яких 175 курсантів контрольної групи, 170 курсантів експериментальної групи та 42 викладачі.

Дослідження проводилося в кілька етапів.

На першому етапі (2005–2006 рр.) – визначено вихідні положення дослідження, проаналізовано стан формування готовності майбутніх офіцерів до організації виховної діяльності з військовослужбовцями строкової служби, історію досліджуваної проблеми; сформульовано його об'єкт, предмет, мету, гіпотезу і завдання.

На другому етапі (2006–2008 рр.) – проведено констатувальний етап експерименту; виявлено педагогічні умови формування готовності майбутніх офіцерів до організації виховної діяльності з військовослужбовцями строкової служби; розроблено критерії визначення рівня

готовності майбутніх офіцерів.

На третьому етапі (2008–2011 рр.) – здійснено формувальний етап експериментальної роботи; проаналізовано й узагальнено отримані емпіричні дані, систематизовано дослідницькі матеріали; сформульовано й уточнено висновки; остаточно оформлено текстову частину роботи.

Для вирішення поставлених у дослідженні завдань, перевірки сформульованої гіпотези було використано комплекс теоретичних та емпіричних **методів дослідження**: *теоретичні* (контент-аналіз, синтез, порівняння, моделювання, узагальнення) з метою вивчення психолого-педагогічної літератури і визначення концептуальних засад дослідження, уточнення сутності й особливостей процесу формування готовності майбутніх офіцерів до організації виховної діяльності з військовослужбовцями строкової служби; *емпіричні* (анкетування, бесіда, пряме та опосередковане спостереження, метод експертних оцінок, самооцінювання) застосовувалися для визначення рівня сформованості готовності майбутніх офіцерів до організації виховної діяльності; *педагогічний експеримент* здійснювався з метою перевірки ефективності авторської технології; *методи математичної статистики* – для опрацювання отриманих даних і встановлення кількісних залежностей між явищами та процесами, що досліджувалися.

Наукова новизна та теоретичне значення одержаних результатів дослідження полягає в тому, що: *вперше* обґрунтовано та експериментально перевірено технологію формування готовності майбутніх офіцерів до організації виховної діяльності з військовослужбовцями строкової служби (цільовий, організаційний, змістовий і результативний компоненти); розроблено відповідну структуру готовності майбутніх офіцерів до означеного виду діяльності (когнітивний, ціннісно-мотиваційний, поведінковий і рефлексивний компоненти); уточнено основні поняття дослідження „готовність до організації виховної діяльності”, „організація процесу виховання”, „рівень готовності майбутнього офіцера до виховної діяльності”; визначено педагогічні умови формування готовності майбутніх офіцерів до організації виховної діяльності з військовослужбовцями строкової служби; розроблено програму спецкурсу „Основи теорії і методики організації процесу виховання у середовищі військовослужбовців строкової служби”; *удосконалено* методику визначення рівня готовності майбутніх офіцерів до виховної діяльності на основі розробленої критеріальної програми; *подальшого розвитку набули* положення теорії і методики військової професійної освіти.

Практичне значення одержаних результатів полягає у тому, що розроблений спецкурс з організації виховної діяльності з військовослужбовцями строкової служби для курсантів військових інститутів може використовуватися у проектуванні та реалізації навчально-

виховного процесу у вищих військових навчальних закладах, для підготовки спецкурсів та спецсемінарів у ВВНЗ.

Результати дослідження **впроваджено** у навчальний процес Житомирського військового інституту імені С.П. Корольова Національного авіаційного університету (довідка № 11 від 1.04.2009 р.), Харківського університету повітряних сил (довідка № 13 від 3.06.2009 р.), Національної академії (нині університету) оборони України (довідка № 10 від 1.04.2009 р.).

Вірогідність результатів дослідження, основних висновків і рекомендацій забезпечується теоретичним і методологічним обґрунтуванням його вихідних положень, застосуванням комплексу засобів, форм і методів, адекватних об'єкту, предмету, меті і завданням дослідження; поєднанням кількісного та якісного аналізу отриманих результатів експериментальної роботи; використанням методів математичної статистики (критерію кутового перетворення Фішера).

Апробація результатів дисертації здійснювалася на науково-практичних конференціях різного рівня, зокрема *міжнародних*: „Тенденції розвитку наукових досліджень” (Київ, 2011); *всеукраїнських*: „Актуальні проблеми сучасної науки” (Київ, 2010); „Україна наукова” (Миколаїв, 2011); „Українська наукова думка. Випуск 1” (Київ, 2011); *міжрегіональних*: „Проблема духовності сучасної молоді: реалії та перспективи” (Житомир, 2007), а також на наукових семінарах кафедри педагогіки Житомирського державного університету імені Івана Франка та Житомирського військового інституту імені С.П. Корольова Національного авіаційного університету.

Публікації. За результатами дослідження опубліковано 11 одноосібних наукових праць, серед яких 6 статей у фахових виданнях, затверджених ВАК України, та 5 – у матеріалах науково-практичних конференцій.

Структура дисертаційного дослідження. Дисертація складається зі вступу, трьох розділів, висновків до кожного з них, загальних висновків, додатків та списку використаних джерел (всього 292 позиції, з них 2 – іноземними мовами). У роботі вміщено 15 таблиць та 23 рисунків, а також 10 додатків на 79 сторінках. Загальний обсяг роботи становить 284 сторінки, з них 175 сторінок основного тексту.

ОСНОВНИЙ ЗМІСТ РОБОТИ

У першому розділі – „**Формування готовності майбутніх офіцерів до організації виховної діяльності з військовослужбовцями строкової служби як науково-теоретична**

проблема” – розглянуто історико-педагогічні засади виховної діяльності в системі військової освіти, проаналізовано сучасні наукові підходи до проблеми формування готовності майбутніх офіцерів до організації виховної діяльності у середовищі військовослужбовців, а також окреслено базові категорії і поняття дослідження.

На основі історико-педагогічного аналізу виховного процесу у військових підрозділах визначено основні тенденції, етапи, суперечності, динаміку, формування особистості військовослужбовця у різні історичні періоди. Проаналізовано відомі педагогічні теорії виховання воїна, насамперед, Г.Г. Ващенко та М.І. Драгомирова.

Виокремлено головні *етапи становлення системи військового виховання* у вітчизняній історії, а саме: період передісторії (до XVII століття), який характеризувався фактичною відсутністю спеціальної підготовки військовослужбовців та їх виховання; козацький період (XVII – XVIII століття), що визначався стихійним характером військової освіти й виховання воїнів; інституційний (імперський) період (кінець XVIII – початок XX століття), у межах якого функціонувала система виховання у військових підрозділах та військових навчальних закладах на території України для підготовки військовослужбовців різного статусу в російській армії; радянський період (20-ті – 90-ті рр. XX століття), що характеризувався чітким окресленням ідеалу військового виховання на засадах радянської педагогіки, кількісно-якісним зростанням спеціально підготовлених кадрів для здійснення виховної роботи у Збройних Силах Радянського Союзу; *сучасний період* виховної діяльності офіцерів у військових підрозділах (90-ті рр. XX ст. – початок XXI ст.), особливістю якого є трансформація цільових імперативів виховання військовослужбовців в умовах незалежності української держави та її позаблокового статусу, намагання теоретично розробити й практично втілити в систему військового виховання ідеал українського військовослужбовця строкової служби.

Дослідження засвідчило, що історичний досвід виховання воїна в процесі становлення й розвитку Збройних Сил трансформувався в розгорнуту систему, в межах якої традиції стали виконувати низку важливих функцій, а саме: нормативно-регулятивну (традиції як орієнтир поведінки, критерій соціальних відносин і вчинків), транзитивну (аккумуляція, консервація й трансляція досвіду традиційної поведінки), мобілізаційно-спонукальну (спрямування військовослужбовців на певні вчинки, дії, відносини), пізнавально-інформативну (пізнання, виявлення причинно-наслідкових зв'язків у діях і вчинках), інтегративну (що виявляється в єдності реалізації всіх вище названих функцій).

У дисертації визначено головні рівні розгляду проблеми дослідження: гносеологічний,

науково-змістовий і методичний. Доведено, що кожен із них реалізує методологічну функцію, що дозволяє обґрунтувати науково-теоретичні засади проблеми. Виявлено провідні наукові підходи до проблеми формування готовності майбутніх офіцерів до організації виховної діяльності з військовослужбовцями строкової служби: системний, особистісно орієнтований, діяльнісний, соціально-педагогічний, психологічний, власне педагогічний.

Окреслено базові поняття дослідження, подано їх ієрархічну структуру, яка охоплює категорії: „готовність”, „формування готовності”, „виховання”, „виховна діяльність”, „організація виховної діяльності”, „військовослужбовець строкової служби”. З’ясовано сутнісні характеристики категорії „виховання” у різних галузях наукового знання. На основі проведеного категоріального аналізу здійснено визначення поняття *виховання військовослужбовців строкової служби* як цілеспрямовану діяльність держави і суспільства, відомчих і громадських організацій та військових фахівців щодо формування й розвитку особистості військовослужбовця відповідно до соціального замовлення на підготовленого до забезпечення обороноздатності Вітчизни воїна-патріота.

Доведено, що категорії виховання та діяльність взаємопов’язані, що дозволяє у межах дослідження визначити *виховну діяльність з військовослужбовцями строкової служби* як цілеспрямовану суб’єкт-суб’єктну взаємодію щодо формування соціально схвалюваних особистісних рис військовослужбовців строкової служби офіцерським складом військового підрозділу.

На основі категоріально-поняттєвого аналізу *організація виховної діяльності з військовослужбовцями строкової служби* тлумачиться як цілеспрямована діяльність щодо реалізації комплексу інформаційно-пропагандистських, індивідуально-психологічних, правових, соціально-економічних, морально-етичних, культурно-дозвіллевих, спортивно-масових та інших заходів, які здійснюються суб’єктами виховної діяльності і спрямовані на формування у них необхідних морально-бойових якостей. *Готовність майбутніх офіцерів до виховної діяльності з військовослужбовцями строкової служби* визначена в дослідженні як інтегроване системне поєднання знань, умінь, навичок та особистісних якостей майбутнього офіцера, що характеризують його переконання, погляди, мотиви, почуття, ставлення та відношення до виховної діяльності, а також вміння практичного застосування цих знань, умінь, навичок та особистісних якостей у процесі виховної діяльності за місцем служби.

У другому розділі – **„Головні характеристики та структура готовності майбутніх офіцерів до організації виховної діяльності з військовослужбовцями строкової служби”** –

визначено базові характеристики військовослужбовців як суб'єктів виховного впливу, представлено структуру, критерії та рівні готовності майбутнього офіцера до здійснення виховної діяльності.

Подано головні характеристики військовослужбовців як суб'єктів виховної діяльності, організаторами якої є офіцери. Зазначено, що за останні десятиліття суттєво змінився соціальний портрет військовослужбовця строкової служби; відбулося зниження освітнього рівня призовників, а також їх фізичної і морально-психологічної підготовленості до служби в армії.

У дослідженні визначено мету, зміст, завдання, принципи та напрями виховної діяльності. Обґрунтовано думку, що головні *проблеми організації* виховного процесу з військовослужбовцями строкової служби пов'язані із загальним станом реформування Збройних Сил в Україні: трансформацією змісту військової служби і труднощам її проходження в сучасних умовах; падінням престижу військової служби; необхідністю демократизації військової сфери; незацікавленістю частини військовослужбовців в особистісному зростанні під час проходження служби тощо.

У межах досліджуваної проблеми військовий підрозділ визначено як *виховне середовище*, що являє собою систему виховних впливів на військовослужбовця.

Вивчення специфіки організації виховної діяльності з військовослужбовцями строкової служби дозволило дійти висновку, що моральне виховання у військових колективах концентрується, головним чином, на проблемах виховання патріотизму, а також запобіганні конфліктам та побудові доцільних міжособистісних відносин; розумове виховання спрямоване на розвиток мислення військовослужбовця; сутність естетичного виховання полягає у використанні традицій, ритуалів військово-патріотичного наповнення; фізичне виховання визначається як формування здорового способу життя та фізичний розвиток військовослужбовця відповідно до роду військ; правове – сконцентоване на вихованні поважного ставлення до законів, норм, правил співжиття у військовому колективі.

На засадах проведеного у дисертаційній роботі аналізу науково-педагогічних джерел запропоновано структуру готовності майбутніх офіцерів до організації виховної діяльності з військовослужбовцями строкової служби, яка вміщує наступні компоненти: *когнітивний* – відображає рівень засвоєння майбутніми офіцерами знань про майбутню виховну діяльність з військовослужбовцями строкової служби та об'єкт виховного впливу; *мотиваційно-ціннісний* – сутність полягає у готовності до реалізації позитивної мотивації майбутніх офіцерів до організації виховної діяльності у військовому підрозділі та усвідомленні ціннісної сфери

військової служби; *поведінковий* – характеризується системою поведінкових установок, комунікативних якостей та діяльнісної специфіки готовності до організації виховної діяльності майбутніх офіцерів; *рефлексивно-оцінний* – його значення в загальній структурі готовності полягає у сформованості достатнього рівня самооцінних та рефлексивних умінь майбутніх офіцерів щодо організації виховної діяльності з військовослужбовцями строкової служби.

У роботі визначено критерії *ефективності* виховного процесу ВВНЗ (цілемотиваційний, технологічний, особистісний), а також критерії *готовності* майбутніх офіцерів до організації процесу виховання у середовищі військовослужбовців строкової служби (цілемотиваційний, змістовий, особистісно-поведінковий та оцінно-результативний) і відповідні показники.

Залежно від рівня сформованості окремих структурних компонентів готовності майбутніх офіцерів та ступеня вираження відповідних показників виділено чотири рівні готовності майбутніх офіцерів до організації виховної діяльності у середовищі військовослужбовців строкової служби: високий, достатній, низький і номінальний.

У третьому розділі – **„Експериментальна технологія формування готовності майбутніх офіцерів до організації виховної діяльності з військовослужбовцями строкової служби”** – представлено результати педагогічного експерименту щодо формування готовності майбутніх офіцерів до організації виховної діяльності з військовослужбовцями строкової служби шляхом впровадження авторської технології.

На констатувальному етапі педагогічного експерименту виявлено, що 3,51% респондентів експериментальної групи і 4,10% досліджуваних контрольної групи володіють високим, а 20,61% і 22,95% опитаних – достатнім рівнем готовності.

На формувальному етапі експерименту впроваджено технологію формування готовності майбутніх офіцерів до організації процесу виховання військовослужбовців строкової служби, що передбачає реалізацію сукупності педагогічних умов, принципів, етапів, форм і методів, послідовних, вимірних і алгоритмізованих, спрямованих на оволодіння курсантами методикою організації виховної роботи (рис. 1).

Рис. 1. Технологія формування готовності майбутніх офіцерів до здійснення виховної діяльності

в середовищі військовослужбовців строкової служби

Технологія складається з чотирьох взаємообумовлених компонентів – цільового, організаційного, змістового і результативного. Цільовий компонент визначає відповідність між соціальним запитом на професійну підготовку майбутніх офіцерів та змісту запропонованої роботи, окреслює цілі і завдання технології. Організаційний компонент охоплює педагогічні умови, а також діагностичний, методичний, пізнавальний і діяльнісний етапи впровадження запропонованої технології. Змістовий компонент реалізується через комплекс форм і методів професійної підготовки майбутніх офіцерів до організації виховної діяльності з військовослужбовцями строкової служби шляхом запровадження спецкурсу та внесення змістових змін до стажерської практики офіцера-вихователя. Результативний компонент пропонує механізм оцінки ефективності запропонованої технології засобами систематичного відстеження зміни рівня готовності майбутніх офіцерів до здійснення виховної діяльності у середовищі військовослужбовців.

Реалізація авторської технології передбачає розв'язання окреслених завдань – формування знань, умінь і навичок організації виховної роботи і виховання особистості майбутніх офіцерів, які відповідають розробленій структурі готовності майбутніх офіцерів до організації виховного процесу військовослужбовців строкової служби (когнітивний, мотиваційно-ціннісний, поведінковий і рефлексивний компоненти).

Визначено головні *педагогічні умови* формування готовності майбутніх офіцерів до організації виховної діяльності з військовослужбовцями строкової служби, а саме: побудова навчально-виховного процесу у ВВНЗ з урахуванням вимог Болонського процесу; врахування вимог реформування військової сфери в процесі військово-професійної підготовки фахівців; педагогізація навчально-виховного середовища ВВНЗ та введення змістових змін у процес підготовки майбутніх офіцерів до здійснення виховної діяльності; створення у військовому навчальному закладі виховуючого середовища; активна військово-професійна виховна діяльність курсанта під час навчання у ВВНЗ; оцінка результатів процесу формування готовності майбутніх офіцерів до виховної діяльності з військовослужбовцями строкової служби.

Доведено, що використання обґрунтованої технології сприяє формуванню та розвитку особистісних якостей і професійної майстерності майбутніх офіцерів і відображає їх функціональну спроможність у забезпеченні поставлених виховних завдань щодо роботи з військовослужбовцями строкової служби. Впровадження запропонованої технології дозволило

підвищити показники високого рівня готовності курсантів експериментальної групи до 10,00% досліджуваних; достатнього рівня – до 50,59% майбутніх офіцерів (табл. 1).

Таблиця 1

Результати діагностики готовності майбутнього офіцера до організації процесу виховання у середовищі військовослужбовців строкової служби до і після формувального етапу експерименту

№	Рівні готовності	До формувального етапу				Після формувального етапу			
		Експериментальна група		Контрольна група		Експериментальна група		Контрольна група	
		к-сть осіб	%	к-сть осіб	%	к-сть осіб	%	к-сть осіб	%
1	Високий	7	4,12	7	4,00	17	10,00	12	6,86
2	Достатній	45	26,47	40	22,86	86	50,59	53	30,29
3	Низький	108	63,53	116	66,28	63	37,06	103	58,86
4	Номінальний	10	5,88	12	6,86	4	2,35	7	4,00
Всього		170	100	175	100	170	100	175	100

У дисертації представлено вплив технології на формування окремих компонентів готовності майбутніх офіцерів до організації процесу виховання у середовищі військовослужбовців строкової служби. Після формувального етапу експерименту в експериментальній групі показники мотиваційно-ціннісного компоненту структури готовності курсантів зросли, зокрема, для високого рівня вмотивованості – з 7,65% до 15,29%; достатнього – з 24,75% до 35,88%; показники поведінкового компоненту – з 46,47% до 75,88%. Щодо високого рівня сформованості окремих якостей, то позитивна динаміка змін для експериментальної групи зберігається в межах 10%; для контрольної групи майбутніх офіцерів – у межах 2%.

Математичну достовірність отриманих після формувального етапу педагогічного експерименту результатів перевірено за допомогою критерію Φ – кутового перетворення Фішера.

ВИСНОВКИ

1. На основі теоретичного та історико-педагогічного аналізу визначено стан дослідженості

проблеми формування готовності майбутніх офіцерів до виховної діяльності у психолого-педагогічній літературі та педагогічній практиці; простежено тенденції, етапи, суперечності, динаміку виховного процесу, спрямованого на формування особистості військовослужбовця у різні історичні періоди. Проаналізовано відомі педагогічні теорії виховання воїна, насамперед, Г. Г. Ващенко та М. І. Драгомирова. Визначено головні *етапи становлення системи військового виховання* у вітчизняній історії, а саме: період передісторії (до XVII століття); козацький період (XVII – XVIII століття); інституційний (імперський) період (кінець XVIII – початок XX століття); радянський період (20-ті – 90-ті рр. XX століття). Дослідження засвідчило, що історичний досвід військового виховання (виховання воїна) в процесі становлення й розвитку трансформувався в розгорнуту систему виховання військовослужбовців у військових підрозділах різного рівня, яка стала виконувати у суспільстві низку важливих функцій, а саме: нормативно-регулятивну, транзитивну, мобілізаційно-спонукальну, пізнавально-інформаційну, інтегративну.

У дисертації обґрунтовано *методологічні засади* проблеми дослідження на кількох рівнях: гносеологічному, науково-змістовому й методичному. Доведено, що кожен із зазначених рівнів реалізує свою методологічну функцію, що відображає науково-теоретичне підґрунтя окресленої проблеми. Проаналізовано *головні наукові підходи* щодо проблеми формування готовності майбутніх офіцерів до організації виховної діяльності з військовослужбовцями строкової служби, а саме: за сутністю наукового підходу – системний (синергетичний), особистісно орієнтований, діяльнісний; за науковою галуззю та специфікою залучення категоріально-понятійного апарату – соціально-педагогічний, психологічний, власне педагогічний.

У роботі подано ієрархічну структуру базових понять, яка вміщує категорії готовності, формування готовності, виховання, виховної діяльності, організації виховної діяльності, а також категорію „військовослужбовець строкової служби”. Визначено сутнісні характеристики категорії „виховання” у різних галузях наукового знання. Готовність майбутніх офіцерів до виховної діяльності з військовослужбовцями строкової служби тлумачиться як інтегроване системне утворення, що вміщує комплекс знань, умінь, навичок та особистісних якостей майбутнього офіцера, які характеризують його переконання, погляди, мотиви, почуття, ставлення та відношення до виховної діяльності з військовослужбовцями строкової служби, а також навички і вміння практичного застосування ЗУНів та особистісних якостей у процесі виховної діяльності за місцем служби.

2. У дослідженні виявлено та проаналізовано головні *компоненти* структури готовності

майбутніх офіцерів до виховної діяльності з військовослужбовцями строкової служби: когнітивний (сукупність загальнокультурних, загальнонаукових, психолого-педагогічних, соціокультурних знань про сутність, специфіку і зміст виховної діяльності з військовослужбовцями, її роль та значення у загальному процесі розбудови Збройних Сил України); мотиваційно-ціннісний (усвідомлене ставлення майбутніх військових фахівців до організації виховної діяльності з військовослужбовцями строкової служби); поведінковий (сукупність умінь та навичок до організації виховної діяльності, що дають можливість майбутньому офіцеру реалізувати себе як вихователя військового колективу та здійснити процес самовиховання); рефлексивно-оцінний (спрямованість на пізнання й аналіз майбутнім офіцером явищ власної свідомості та діяльності в контексті результативності організації виховної діяльності та її значущості для військової служби).

3. У дисертації обґрунтовано систему критеріїв та показників сформованості готовності майбутніх офіцерів до організації виховної діяльності з військовослужбовцями строкової служби, залежну від трьох змінних – виховного середовища ВВНЗ, виховного середовища військовослужбовців строкової служби, особистості майбутнього офіцера. До критеріїв ефективності виховних середовищ віднесено: системний, технологічний, результативний; до критеріїв готовності особистісних рис майбутніх офіцерів – когнітивний, ціннісно-мотиваційний, поведінковий і рефлексивний. Залежно від рівня сформованості окремих структурних компонентів готовності майбутніх офіцерів та ступеня вираження окремих показників виділено чотири рівні готовності майбутніх офіцерів до організації виховної діяльності у середовищі військовослужбовців строкової служби: високий, достатній, низький і номінальний.

Доведено, що готовність майбутніх офіцерів до організації процесу виховання у середовищі військовослужбовців строкової служби характеризується: високим рівнем професійних і психолого-педагогічних характеристик курсантів, систематизованими знаннями вікових і психологічних особливостей військовослужбовців строкової служби, ґрунтовним розумінням виховного процесу, його мети, завдань, форм, методів, закономірностей; оволодінням методологічними основами здійснення виховної діяльності у середовищі військовослужбовців строкової служби. У курсантів окресленої групи переважає усвідомлена мотивація до досягнення успіху у професійній сфері, вони характеризуються активною життєвою і громадською позицією, у структурі цінностей переважають загальнолюдські цінності й патріотизм. У навчальній та практичній діяльності майбутні офіцери з високим

рівнем готовності демонструють високий рівень володіння організаційними, комунікативними, проєктивними вміннями й навичками; вони володіють методикою організації виховної діяльності, характеризуються високим рівнем проведення психолого-педагогічних досліджень та можливістю реалізації їх результатів у практичній роботі з організації виховної діяльності, демонструють толерантне ставлення до офіцерів та колег, високий рівень загальної етичної культури, адекватну самооцінку, прагнення до самореалізації у професійній сфері, свідоме ставлення до виховної діяльності у середовищі військовослужбовців строкової служби.

4. Теоретично обґрунтовано та експериментально перевірено технологію формування готовності майбутніх офіцерів до організації виховної діяльності з військовослужбовцями строкової служби як сукупність педагогічних умов, принципів, етапів, форм і методів, послідовних вимірних і алгоритмізованих, спрямованих на оволодіння курсантами методикою організації виховної роботи у середовищі військовослужбовців строкової служби. Оскільки готовність розглядається як інтеграційна сукупність окремих компонентів, її використання сприяє формуванню та розвитку особистісних якостей і професійної майстерності майбутніх офіцерів і відображає їх функціональну спроможність у забезпеченні поставлених виховних завдань щодо роботи з військовослужбовцями строкової служби.

Впровадження авторської технології дозволило в експериментальній групі вдвічі підвищити високий та достатній рівні готовності курсантів. Обґрунтовані у дисертації теоретичні підходи можуть знайти своє відображення у педагогічному процесі вищих військових навчальних закладів.

Представлене дисертаційне дослідження не претендує на повноту та завершеність розв'язання проблеми професійної підготовки майбутніх офіцерів до організації виховної діяльності з військовослужбовцями. Передбачається продовження наукового пошуку за такими напрямками: удосконалення навчально-методичного забезпечення професійної підготовки курсантів з психолого-педагогічних дисциплін (створення інструктивно-методичних матеріалів, робочих програм, підручників з урахуванням сучасних вимог до змісту професійної підготовки); вдосконалення системи форм, методів і прийомів виховної діяльності з військовослужбовцями строкової служби; формування особистісних якостей курсантів ВВНЗ тощо.

СПИСОК НАУКОВИХ ПРАЦЬ, ОПУБЛІКОВАНИХ ЗА ТЕМОЮ ДИСЕРТАЦІЇ

1. *Корнійчук Ю. Г.* Дорадянська система виховання у військових навчальних закладах як історико-педагогічна проблема / Ю. Г. Корнійчук // Вісник Житомирського державного

університету імені Івана Франка. – Житомир, 2007. – Вип. 35. – С. 181–184.

2. *Корнійчук Ю. Г.* Моделювання виховного процесу у вищому військовому навчальному закладі / Ю. Г. Корнійчук // Проблема духовності сучасної молоді : реалії та перспективи : матеріали міжрегіональної наук.-практ. конф. молодих дослідників. – Житомир, 2007. – С. 128–130.

3. *Корнійчук Ю. Г.* Виховний процес у вищому військовому навчальному закладі як науково-теоретична проблема / Ю. Г. Корнійчук // Вісник Житомирського державного університету імені Івана Франка. – Житомир, 2009. – Вип. 46. – С. 72–76.

4. *Корнійчук Ю. Г.* Рівень усвідомлення майбутніми офіцерами організаційних компонентів виховної діяльності з військовослужбовцями / Ю. Г. Корнійчук // Вісник Національної академії оборони України : зб. наук. праць. – К. : НУОУ, 2010. – Вип. 4 (17). – С. 58–64.

5. *Корнійчук Ю. Г.* Технологія професійної підготовки майбутніх офіцерів до організації виховного процесу у середовищі військовослужбовців строкової служби / Ю. Г. Корнійчук // Актуальні проблеми сучасної науки : матеріали всеукр. наук.-практ. інтернет-конф. – К., 2010. – С. 43–45.

6. *Корнійчук Ю. Г.* Критерії та рівні готовності майбутніх офіцерів до організації виховної діяльності з військовослужбовцями строкової служби / Ю. Г. Корнійчук // Вісник Національної академії оборони України : зб. наук. праць. – К. : НУОУ, 2010. – Вип. 5 (18). – С. 44–49.

7. *Корнійчук Ю. Г.* Категоріально-поняттєвий аналіз проблеми формування готовності майбутніх офіцерів до організації виховної діяльності з військовослужбовцями строкової служби / Ю. Г. Корнійчук // Науковий часопис НПУ імені М. П. Драгоманова. Серія 16. Творча особистість учителя : проблеми теорії і практики : зб. наук. праць. – К., 2010. – Вип. 13 (23). – С. 103–107.

8. *Корнійчук Ю. Г.* Структура готовності майбутніх офіцерів до організації виховної діяльності з військовослужбовцями строкової служби / Ю. Г. Корнійчук // Україна наукова : матеріали всеукр. наук.-практ. конф. – Миколаїв : НУК, 2011. – С. 96–97.

9. *Корнійчук Ю. Г.* Стан готовності майбутніх офіцерів до організації процесу виховання у середовищі військовослужбовців строкової служби / Ю. Г. Корнійчук // „Українська наукова думка. Випуск 1” : матеріали всеукр. наук. конф. – К. : НАИРИ, 2011. – С. 28–29.

10. *Корнійчук Ю. Г.* Діагностика рівня готовності майбутніх офіцерів до організації процесу виховання у середовищі військовослужбовців строкової служби / Ю. Г. Корнійчук // Тенденції розвитку наукових досліджень : матеріали міжнар. наук. конф. – К. : НАИРИ, 2011. – С. 128–130.

11. *Корнійчук Ю. Г.* Педагогічні умови формування готовності майбутнього офіцера до виховної діяльності з військовослужбовцями строкової служби / Ю. Г. Корнійчук // Вісник Національної академії оборони України : зб. наук. праць. – К. : НУОУ, 2011. – Вип. 1 (20). – С. 36–41.

АНОТАЦІЯ

Корнійчук Ю.Г. Формування готовності майбутніх офіцерів до організації виховної діяльності з військовослужбовцями строкової служби. – Рукопис. Дисертація на здобуття наукового ступеня кандидата педагогічних наук за спеціальністю 13.00.04 – теорія і методика професійної освіти. – Житомирський державний університет імені Івана Франка, Житомир, 2011.

У роботі охарактеризовано головні наукові підходи до проблеми розробки теорії і практики виховного процесу у військових інститутах та інших військових навчальних закладах; визначено рівні методологічного аналізу виховного процесу у ВВНЗ; відображено результати історико-педагогічного аналізу проблеми виховання військовослужбовців.

Розроблено структуру готовності майбутніх офіцерів до організації виховної діяльності у середовищі військовослужбовців строкової служби, окреслено систему критеріїв та показників готовності курсантів ВВНЗ та визначено чотири рівні (високий, достатній, низький і номінальний) готовності майбутніх офіцерів до організації виховної діяльності.

Проведено експериментальне дослідження рівня готовності майбутніх офіцерів до здійснення виховної діяльності з військовослужбовцями строкової служби; обґрунтовано та впроваджено авторську технологію формування зазначеної готовності.

Ключові слова: виховна діяльність, організація виховної діяльності, військовослужбовці строкової служби, готовність, майбутні офіцери, готовність майбутніх офіцерів до організації виховної діяльності.

АННОТАЦИЯ

Корнейчук Ю.Г. Формирование готовности будущих офицеров к организации воспитательной деятельности с военнослужащими срочной службы. – Рукопись. Диссертация на соискание ученой степени кандидата педагогических наук по специальности 13.00.04 – теория и методика профессионального образования. – Житомирский государственный университет имени Ивана Франко, Житомир, 2011.

В диссертации представлены результаты теоретического анализа и педагогического

эксперимента по формированию готовности будущих офицеров к организации воспитательной деятельности с военнослужащими срочной службы.

В работе охарактеризованы основные научные подходы к проблеме профессиональной подготовки будущих офицеров; определены уровни методологического анализа воспитательного процесса ВВУЗа; отражены результаты историко-педагогического анализа проблемы воспитания в военных учебных заведениях Украины XIX – начала XX вв. Проанализирована специфика воинского, умственного, физического и патриотического воспитания в военных учебных заведениях; представлены этапы становления системы воинского воспитания в отечественной истории. Проведен категориально-понятийный анализ основных понятий исследования: воспитательная деятельность с военнослужащими срочной службы рассматривается как целенаправленная субъект-субъектная деятельность по формированию личностных качеств военнослужащих срочной службы офицерским составом подразделения; готовность будущих офицеров к воспитательной деятельности с военнослужащими срочной службы определена как интегрированное системное образование знаний, умений, навыков и личностных качеств будущего офицера, которые характеризуют его убеждения, взгляды, мотивы, чувства, отношения к воспитательной деятельности, а также возможности практического применения знаний, умений, навыков и личностных качеств в процессе воспитательной деятельности по месту службы.

Разработана структура готовности будущих офицеров к организации воспитательной деятельности с военнослужащими срочной службы: когнитивный (уровень усвоения будущими офицерами знаний о воспитательной деятельности с военнослужащими срочной службы), мотивационно-ценностный (реализация позитивной мотивации будущих офицеров к организации воспитательной деятельности в воинском подразделении и осознание ценностной сферы военной службы), поведенческий (система поведенческих установок, коммуникационных характеристик и деятельностной специфики готовности), рефлексивно-оценочный (сформированность достаточного уровня самооценочных и рефлексивных умений будущих офицеров) компоненты готовности. Подана система критериев и показателей готовности курсантов ВВУЗов и спроектированы четыре уровня (высокий, достаточный, низкий и номинальный) готовности будущих офицеров к организации воспитательной деятельности с военнослужащими срочной службы. Обоснованы педагогические условия процесса формирования рассматриваемой готовности курсантов ВВУЗов и проведен их содержательный анализ. Определены главные проблемы в формировании готовности будущего офицера к

воспитательной деятельности с военнослужащими срочной службы на современном этапе.

Представлены результаты педагогического эксперимента по выявлению уровня готовности будущих офицеров к воспитательной деятельности в среде военнослужащих срочной службы; обоснована и внедрена авторская технология формирования готовности будущих офицеров к организации воспитательной деятельности; приведены количественные и качественные результаты экспериментального исследования, их статистическая проверка эффективности предложенной системы работы.

Ключевые слова: воспитательная деятельность, организация воспитательной деятельности, военнослужащие срочной службы, готовность, будущие офицеры, готовность будущих офицеров к организации воспитательной деятельности.

SUMMARY

Korniychuk Y.G. Formation of preparedness of the future officers to organize the educational activities of soldiers. - Manuscript. Thesis for the degree of candidate of pedagogical sciences, specialty 13.00.04 - Theory and Methods of Professional Education. - Zhytomyr State University named after Ivan Franko Zhytomyr, 2011.

The paper characterizes the main scientific approaches to the problem of the development of theory and practice of educational process in military institutions and other military educational establishments; levels of methodological analysis of educational process in higher educational establishments are defined; the results of the historical and pedagogical analysis of the problem of educating military personnel are reflected.

The structure of preparedness of the future officers to organize the educational activities among soldiers is developed, the system of criteria and indicators of preparedness of the cadets of higher educational establishments is determined, and the four levels (high, adequate, low and nominal) of preparedness of the future officers to organize the educational activities of the soldiers are designed.

The experimental investigation of the level of preparedness of future officers for the implementation of educational activities for soldiers is conducted; original technology of formation of the mentioned preparedness is proved and introduced.

Keywords: educational activities, organizing educational activities, soldiers, preparedness, future officers, preparedness of future officers to organize educational activity.